

3. **Корнев В. В.** Тема для философии повседневности: супермаркет / В. В. Корнев. – [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/321/image/321-061.pdf>. – Назва з екрану.

4. **Руткевич А. М.** От Фрейда к Хайдеггеру: Критич. Очерк экзистенциального психоанализа / А. М. Руткевич. – М.: Политиздат, 1985. – 176 с.

5. **Суханцева В. К.** Хайдеггер: к онтологии обыденности / В. К. Суханцева // Філософські дослідження. – Випуск 4. – 2003. – 238 с. – С. 7-15. – [Електронний ресурс] Режим доступу: filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000921/index.shtml

6. **Хайдеггер М.** Лист про гуманізм / Мартін Хайдеггер. – [Електронний ресурс] Режим доступу: philosophy.allru.net/perv36.html

7. **Хайдеггер М.** Работы и размышления разных лет / Мартин Хайдеггер. – М.: 1993 - с.317

8. **Шевченко С.** Онтологічний вимір екзистенції в філософії М. Гайдеггера: «Das Selbst» versus «Das Man» / С. Шевченко. – [Електронний ресурс] Режим доступу: vlp.com.ua/files/11_51.pdf

УДК 124.5

Н. В. Романова

АКСІОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядається ціннісна специфіка культуротворчої діяльності з точки зору концепту перформативності, аналізується розуміння культуротворчості у сучасній філософській думці, розбирається структура аксіомоделі як ціннісної антропоморфізації світу у актах соціоперформації.

Ключові слова: цінність, культура, культуротворча діяльність, перформативність, аксіомодель.

Рассматривается ценностная специфика культуротворческой деятельности с точки зрения концепта перформативности, анализируется понимание культуротворчества в современной философской мысли, разбирается структура аксиомодели как ценностной антропоморфизации мира в актах социоперформации.

Ключевые слова: ценность, культура, культуротворческая деятельность, перформативность, аксиомодель.

This article is devoted to research the value specific of culturecreation activity in perspective of the performative theory. The culturecreation's specific is analyzed in history of its understanding by contemporary philosophy. The structure of axyomodel is presented as valuable antropomorphyzation of world in socioperformative acts.

Key words: value, culture, sense, culturecreation activity, performance, axiomodel.

© Н. В. Романова, 2012

У сучасній аксіологічній та культурологічній думці факт того, що ціннісне ставлення людини до світу є культурно детермінованим, а буття культури є неможливим поза ціннісним контекстом, не піддається сумніву [1, с.12-21; 2, с.11-18; 9, с.19-25; 10, с.11; 13]. Корелятивні відношення культури і цінностей визначені їх антропологічним змістом, людиномірністю, яка одночасно й породжує ціннісні системи культури, й породжується ними. Однак цей антропологічний фундамент у сучасній філософії розглядається у першу чергу як трансцендентально-суб'єктивний або трансцендентально-інтерсуб'єктивний фундамент, які у певному смислі є методично однорідними, бо у обох випадках за основу розгляду сутності цінностей береться людина у її свідомому стані, людина як Его, свідомий суб'єкт, який взаємодіє з іншими Его і свідомо оперує цінностями культурного буття, породженого у взаємодії цих свідомих суб'єктів. Наприклад, С. Цороев розглядає цінність як специфічну інформацію про суб'єкта і усе різноманіття цінностей віддзеркалює екзистенціальну установку людини на генерування смислу і значущості життя (актуального або належного), і визначене своєрідністю особових характеристик суб'єктів, що породжує «різноманіття переживань і значень, які формують цінності» [14, с.15]. На думку Н. Буруковської, поняття цінності «відображає властивість різноманітних цінностей вказувати на людське, соціально-культурне значення тих чи інших об'єктів, на визначеність об'єкту для суб'єкту. Цінності, засвоєні суб'єктом, є орієнтирами діяльності, факторами інтенціональності його свідомості» [3, с.8]. М. Марчук пропонує на ряду з кантівськими трансцендентальними апріорними формами виділяти у людському бутті

апріорні форми етично-вольового ставлення та естетично-чуттєвого переживання, на основі яких конструює тривимірну модель ціннісно забарвленого простору, координатами якого виступають інтелект, воля і чуття: «Сума векторів «Істина», «Добро», «Краса» вказує на вище Благо (для віруючої людини – Бога)... Будь-який феномен у цьому просторі набуває ціннісного значення, що визначається за місцем і спрямуванням у системі ціннісних координат і може бути відображений за допомогою вектора» [8, с.20]. Цінності у цій парадигмі постають як конструкти суб'єктивного ставлення до світу, через які Его себе розкриває й розвиває.

Але такий підхід ігнорує той факт, що людина, навіть коли свідомо оперує елементами ціннісного ставлення, вже занурена у аксіореальність і сама є елементом ціннісного ставлення. Людина одночасно є і суб'єктом, і об'єктом ціннісної динаміки, і, таким чином, є учасником культуротворчої діяльності, яка не лише конструює норми, ритуали, традиції і транслює їх наступним поколінням, але й одночасно інтерпретує, множить варіації інваріантів цих норм, ритуалів тощо. Актуальним є розгляд культуротворчості не лише як діяльності по творенню цінностей і по творенню нових артефактів, що виражають ці цінності, але і як ціннісну діяльність, таку діяльність, яка вже визначена ціннісним змістом і спрямована на упорядкування культури, тобто є регулятивно-цільовою системою суспільства. Метою статті є аналіз культуротворчості з точки зору її специфічно ціннісного устрою.

У вітчизняній філософії найбільш ґрунтовний аналіз категорії «культуротворчість» запропонувала В. Леонтьєва, яка виходить у розумінні сутності культуротворчості із парадигми «афірмо», «сили афірмації», яка, по суті, є інтерпретативною практикою на основі герменевтичного колу. В. Леонтьєва розглядає культуротворчість як засновану на сукупності культурних актів, котрі дослідниця розглядає у двох аспектах – субстратному і процесуально-логічному. На субстратному рівні культурний акт «охоплює, по-перше, саму людину, по-друге, фрагменти змісту ціннісно-смыслового універсуму – культурні смисли, окреслені конкретністю учасників культурного діалогу, по-третє культурні форми – засоби фіксувати й утверджувати буття культурних смислів; причому саме культурні форми, поєднуючи свій зовнішній та внутрішній план, є найважливішими елементами афірмації» [6, с.11]. На процесуально-логічному рівні культурний акт «складається з двох стадій: *початкової*, що включає водночас здійснювані а) зусилля породження/розуміння смислу, б) зусилля афірмо як зусилля самоствердження в ролі учасника діалогу і в) те саме зусилля афірмо, що постає як подолання власних меж (зусилля самотрансцендування); і *завершальної*: власне *акту* афірмації, який водночас є народженням/відтворенням смислу, його оформленням і ствердженням в інтерсуб'єктивному просторі діалогу і, таким чином, у ціннісно-смысловому універсумі» [там само].

В. Леонтьєва розглядає культуротворчість у першу чергу як процес осмислення і оформлення світу і людського буття. У такому розумінні, на думку дослідниці, є знятими протиставлення «культурне / повсякденне», «творче / репродуктивне», «творча особистість / звичайна людина». Взагалі у процесі культуротворчості людина, «існуючи як людська цілісність (тобто індивідуальність і особистість в одній конкретній унікальній тілесності), проживає і переживає власне життя, водночас перетворюючи його на буття-в-культурі» [6, с.12], і це характерно для усіх зрізів людського буття. Культура у концепції В. Леонтьєвої постає як універсальна ціннісно-смыслова цілісність, створена людиною як особистістю, однак, у той же час, ця цілісність творить людину як особистість. Культурний акт творить культурний акт, певним чином, виникає «дурна нескінченість» культуротворчості, яка породжує сама себе. В. Леонтьєва робить спробу вийти з цього протиріччя (яке, зауважимо, відповідає її методологічному плюралізму та герменевтизму), і стверджує, що здатність до культуротворчості є «вбудованою» у еволюційний процес та «закладена» у людину природою [6, с.13]. Тим самим дослідниця ігнорує фундаментальну різницю між культурою і природою, яка є сутнісним методологічним принципом усякого культурологічного знання.

У чому ж, згідно з В. Леонтьєвою, полягає здатність до культуротворчості, «закладена» у людину природою? У оперуванні знаковими засобами та смислопородженні-смыслоствердженні комунікативних практик, але сама культуротворчість і є цим оперуванням і смисловим процесом [6, с.13]. Отже, перед нами знову те ж саме герменевтичне коло, яке не пояснює генезис саме культуротворчості, а не її комунікативно-смыслових форм, і взагалі специфіку культуротворчості як такої, бо у такому розумінні культуротворча діяльність зводиться до однієї зі своїх форм, а саме семіотичної форми культури. І не дивно, що у якості антропологічних засад культуротворчості беруться феномени, які В. Леонтьєва постулює як прояви езистенції – свобода, страх, лінощі, закоханість. Не беручи до уваги, що ці феномени є сутнісно залежними від соціокультурної динаміки, конкретно-історичних суспільних відносин, тобто є вкоріненими у культуротворчість, є її іманентними елементами, а не зовнішніми чинниками, вкажімо на ще одно протиріччя: згідно з позицією дослідниці, людиномірність світу надається культуротворчістю,

однак, у той же час, ця людиномірність є наслідком культуротворчості. Втім, для В. Леонтєвої це не є протиріччя, це «не стільки діалектичні переходи однієї з них у «своє-інше», скільки рух герменевтичним колом» [6, с.14]. Однак використання герменевтичної методології не стільки для інтерпретативного виявлення можливих смислів і смислових зв'язків, скільки для виправдання методу, який не виявляє причину і сутність самого феномену, а замикає феномен сам на собі і лише описує, не пояснює його. В цілому, культуротворчість у В. Леонтєвої по формі постулюється як рівноправна категорії «культура», однак за змістом співпадає лише зі знаковими практиками культури. Зрозуміло, що такий підхід до проблеми культуротворчості не дозволяє розкрити її специфічно-аксіологічні риси.

Виходячи із концепту перформативності (див.: [4; 5, с.67-92; 11]) культуротворчість є процесом, у якому людина стає саме людиною, тобто розвивається одночасно і як об'єкт, і як суб'єкт реалізації антропологічного змісту соціокультурних практик. Цінність у своїй основі є саме суспільним телеологічним регулятором колективного руху, регулятивною формою, яка фундує інваріант функціонування і продукування змістів діяльності, виступаючи як вектори колективного руху, у основі якого знаходиться імітативно-міметична практика встановлення, розповсюдження й сприйняття людиномірності навколишнього світу. Культуротворчість розгортається навколо традиції, бо культура є лише там, де є традиція. Культуротворчість реалізується навколо екземпліфікації людьми наслідуваних моделей імітативної поведінки, тобто ціннісно-значимих ідеалів культурної діяльності. Як підкреслює Д. Ліхачов, творчий потенціал епохи визначається нерозривною єдністю традицій і новацій: «історія культури є не лише історія змін, але і історія накопичення цінностей, які залишаються живими і дієвими елементами культури у наступному розвитку» [7, с.26].

Треба розуміти, що творчість як інноваційно-креативний рух, як певна варіація традиційного інваріанту культури (яка у той самий час є і відхиленням від норм суспільного руху, девіацією соціоперформації), виникає у результаті комбінації порівняно невеликого числа цілком стандартизованих елементів культурної традиції. Традиція є кругообігом, накопленням варіацій навколо смислових інваріантів (моделей) і їх відтворенням у діяльності. Культуротворча діяльність є формою, яка встановлює і маніфестує легітимні відхилення від норми, вводить у ціннісний гомогенний стандарт гетерогенність оцінювання. Інакше говорячи, якщо взагалі суспільна діяльність встановлює ціннісні межі нормативних дій (рухів), то культуротворча діяльність встановлює ціннісний обрій норми соціоперформації. Єдність ціннісних меж та ціннісного обрію є тим базисом антропологічної значущості, на основі якого виробляється ціннісна розмічена реальність людини. На основі цього базису продукуються модифікації векторів соціоперформацій (тобто окремі цінності — естетичні, релігійні, політичні тощо) і відношення до цих векторів, опредметнених у артефактах культури (тобто акти оцінювання). На цій основі фундується і виробляється аксіологічне ставлення, яке через окремі цінності маніфестує сукупну цілісність суспільного руху, іншими словами — аксіомоделі як ціннісні орієнтації суспільства. Усяка аксіомодель є конкретно-історичною, конкретно-соціокультурною. Аксіомодель є формою, яка виробляє і упорядковує ієрархію цінностей культури. В цілому, сформована аксіомодель культури є ядром інтерпретативної мережі, яка охоплює усі артефакти культури, і, отже, визначає собою практичну і теоретичну діяльність людей.

Із поняттям аксіомоделі можна порівняти поняття суперсистем П. Сорокіна, у основі яких знаходиться ціннісне відношення. П. Сорокін стверджував, що будь-яке суспільство характеризується властивою йому системою цінностей, яка є основним регулювальником людської діяльності, від якої залежать думка, творчість і вірування індивідів кожного суспільства [12, с.428-429]. Відповідно до характеру домінуючої цінності, яка знаходиться у основі будь-якої соціокультурної системи і є її центральним принципом, П. Сорокін ділить усі культурні надсистеми на три типи: ідеаціональний, ідеалістичний і чуттєвий. Ідеаціональна система культури базується на принципі надчуттєвості і надрозумності Бога як єдиній реальності і цінності. У цій культурі «пануючі устої і звичаї, спосіб життя, мислення підтримували свою єдність з Богом як єдину і вищу мету, а також своє негативне або безособове відношення до чуттєвого світу, його багатства, радощів і цінностей» [12, с.430]. Ідеалістичну систему культури Сорокін розглядав як проміжну між ідеаціональною і чуттєвою, оскільки домінуючі цінності цієї культури орієнтуються як на небо, так і на землю: «Її основною посилкою було те, що об'єктивна реальність частково надчуттєва і частково чуттєва, вона охоплює надчуттєві і надраціональні аспекти, плюс раціональний, і нарешті, сенсорний аспект, утворюючи собою єдність цього нескінченного різноманіття» [12, с.431]. Сучасний йому тип культури Сорокін називав чуттєвою (сенситивною) культурою. Вона ґрунтується і об'єднується навколо домінуючого принципу, який полягає у тому, що об'єктивна дійсність і смисл її чуттєві: «Тільки те, що ми бачимо, чуємо, відчуваємо, почуваємо і сприймаємо через наші органи чуття — реально і має смисл. Поза

цією чуттєвою реальністю або немає нічого, або є що-небудь таке, чого ми не можемо відчутти, а це еквівалент нереального, неіснуючого» [12, с.430].

Однак поняття аксіомоделі фіксує не той момент, що у основі культури лежать цінності, а те, що ціннісне ставлення як певна антропоморфізація світу через регулятиви соціоперформацій призводить до встановлення єдності соціуму навколо не цінностей, а, скоріше, за допомогою цінностей навколо певного антропологічного типу, типу людини, ідеалу суспільного руху. Аксіомодель хоч і є надбудовою над базисом культурної діяльності, але такою надбудовою, яка повністю виражає закладені у культурну діяльність аксіологічні потенції, іншими словами – реалізує ціннісну єдність, яка встановлюється культурою, і транслює її на усе культурне поле через культуротворчість, тобто встановлює віртуальну безліч реалізації цієї єдності. Наприклад, антропологічний тип (герой-одинак) може здійснитися у різних видах діяльності (у мистецтві – як романтичний геній, у релігії – як святий, у науці — як геніальний науковець тощо), більше того, у кожному з цих видів діяльності він може ще раз модифікуватися із абстрактно-значущої форми моделі у конкретного індивіда або, якщо мова йде про вторичну репрезентацію – у конкретний образ (у художньому або науковому тексті). Цей образ має відповідну цьому виду діяльності диференційованій під конкретно-структурну даність значущості у афектному вираженні, – тобто він має цінність естетичну, релігійну, наукову тощо. Аксіомодель концентрує у собі культуротворчу функцію різноманітності, яка є наслідком ціннісного ставлення до світу, оскільки у його динаміці лежить не співвідношення «цінність / річ», коли кожній речі відповідає певна цінність (це ідеальна культурна ситуація), а «цінність / оцінювання», коли річ виявляється точкою зіткнення ціннісних регулятивів колективного руху і реакцій оцінки окремих членів цього руху, які представляють ту ж значущу модель, але не у аспекті моделювання, а у аспекті реалізації, який залежить як від специфіки діяльності, так і взагалі конкретних умов.

На нашу думку, механізм аксіомоделі у загальній динаміці культурної діяльності можна представити наступним чином. У ході формування культурних традицій відбувається конструювання загального ціннісного імперативу антропологічної моделі, яка здійснюється у результаті об'єднання сукупності схожих по-своєму значимо-сислового змісту принципів, установок, норм соціального руху. Імперативність аксіомоделі поширюється на колектив, аксіомодель генералізується. Цей стан аксіомоделі можна позначити як предфігуративну модальність, оскільки тут систематика ціннісного відношення ще встановлюється, немає стабільної системи цінностей і оцінювання, ціннісне ставлення тільки виділяється із загальної значущості культурної діяльності.

Після цього починається зворотний процес – через сформовані культурні традиції потрапляючи у конкретику життєвої практики, аксіомодель дробиться на дифузні ціннісні поля, тобто йде трансляція загальносоціальних цінностей у суб'єктивні переживання, виробляються тезауруси ціннісного ставлення і інтерпретативні практики їх розуміння, продукується специфікація цінностей у формах діяльності. Цей стан аксіомоделі можна позначити як конфігуративну модальність, оскільки тут відбувається ціннісне оформлення навколишнього людини світу, даність світу через ієрархії і серії цінностей.

Трансфігуративна модальність аксіомоделі є артикуляцією ціннісної реальності у суб'єктивному досвіді. Тут опредметнення і розпредмечування ціннісного змісту культуротворчості є залежним від окремих індивідів, а реалізація ціннісної різноманітності культурної традиції розкривається через активність окремих індивідів. Так само можна виділити деконфігуративну модальність аксіомоделі, коли вона або замінюється, або істотно модифікується, проте цінності, вироблені на її основі, можуть використовуватися як елементи передконфігурацій, конфігурацій і трансфігурацій нових аксіомоделей.

Виділені нами модальності аксіомоделі представляють найбільш загальні, схематичні моменти ціннісної визначеності культуротворчості. Реальний зміст будь-якої аксіомоделі завжди залежить від конкретної культурної системи суспільства, проте виділення абстрактних властивостей динаміки аксіомоделі дозволяє безпосередньо розглянути ціннісну специфіку конкретно-історичних форм культуротворчої діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. **Баева Л. В.** Информационная эпоха: метаморфозы классических ценностей: монография / Л. В. Баева. – Астрахань: Издательский дом «Астраханский университет», 2008. – 218 с.
2. **Баева Л. В.** Ценностные основания индивидуального бытия: Опыт экзистенциальной аксиологии: монография / Л. В. Баева. – М.: Прометей. – МПГУ, 2003. – 240 с.
3. **Бурковська Н. В.** Аксіологічний вимір методологічних тенденцій гуманітарного знання: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: 09.00.02 «Діалектика та методологія пізнання»/ Н. В. Бурковська. – К., 2001. – 19 с.
4. **Восводін А. П.** Перформативные механизмы социальной регуляции / А. П. Воеводин

// Філософські дослідження: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля; голов. ред. Суханцева В. К. – Вип. № 12. – Ч. 1. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – С. 204-223.

5. **Вульф К. К.** Генезису соціального. Мимезис, перформативність, ритуал / К. Вульф; пер. с нем. Г. Хайдаровой. – СПб.: Интерсоцис, 2009. – 164 с.

6. **Леонтьєва В. Н.** Культуротворческий процесс: основания и начала / В.Н.Леонтьева. – Х.: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2003. – 423 с.

7. **Лихачев Д. С.** Развитие русской литературы X – XVII веков. Эпохи и стили / Д.С.Лихачев // Избранные работы: в 3 томах. – Л.: Художественная литература, 1987. – Т. 1. – С. 24-260.

8. **Марчук М. Г.** Аксиологічний потенціал наукового знання: поняття, структура, спосіб актуалізації: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук: 09.00.09 «Філософія науки» / М. Г. Марчук. – К., 2003. – 40 с.

9. **Мирошников Ю. И.** Аксиологическая концепция социокультурной коммуникации: Автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра. философ. наук: 09.00.13 «Философская антропология и философия культуры» / Ю. И. Мирошников. – Екатеринбург, 2000. – 34 с.

10. **П'янзін С. Д.** Цінність як духовно-практичний феномен: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / С. Д. П'янзін. – К., 2002. – 20 с.

11. **Романова Н. В.** Проблема цінності: перформативний аспект / Н. В. Романова // Філософські дослідження: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля; голов. ред. Суханцева В. К. – Вип. № 16. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – С. 245-254.

12. **Сорокин П.** Кризис нашего времени / П. Сорокин; пер. с англ. А. Ю. Согомонова // Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – С. 427-504. – (Мыслители XX века).

13. **Стасевич В. П.** Культура як аксиологічний феномен буття (соціально-філософський аналіз природи та ієрархії культури): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. П. Стасевич. – Донецьк, 2004. – 17 с.

14. **Цороев С. С.** Ценности в культуре обновляющегося общества как философско-культурологическая проблема: Автореф. дис. на соискание науч. степени канд. философ. наук: 24.00.01 «Теория и история культуры» / С. С. Цороев. – Ростов-на-Дону, 2011. – 27 с.

УДК 316.77

Ю. В. Харченко

ГРАВИТАЦІЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОМУНІКАЦІЇ

У даній статті розглядається ідея впливу гравітаційних факторів на комунікаційні процеси, а також здійснюється соціально-філософський аналіз феномена гравітації як однієї з ключових категорій сучасного філософського знання.

Ключові слова: гравітація, гравітаційні фактори, комунікація, комунікативні процеси.

В данной статье рассматривается идея влияния гравитационных факторов на коммуникационные процессы, а также осуществляется социально-философский анализ феномена гравитации как одной из ключевых категорий современного философского знания.

Ключевые слова: гравитация, гравитационные факторы, коммуникация, коммуникативные процессы.

In the article the idea of gravity factors influence on the communicative processes is considered and also the socio-philosophic analysis of the gravity phenomenon as the key category of the modern philosophic knowledge is carried out.

Key words: gravity, gravity factors, communication, communicative processes.

© Ю. В. Харченко, 2012

Ще донедавна феномен гравітації як особливий предмет дослідження піддавався аналізу скоріше представниками фундаментальних наук, зокрема фізиками, хіміками, біологами тощо. Дійсно, спостереження за дією універсальних сил природи та експериментальне підтвердження факту їх існування дало змогу людині пояснити суть деяких таємничих фізичних процесів і явищ. Саме таким способом наука прийшла до розуміння явища електромагнетизму. Час від часу, як показала історія, вищевказані сфери знання ставали замкненими й обмежувалися чітко